

Nr 72.

Av herr **Lindhagen**, om ny bevisningslag utan avvaktan å rättegångsreformen.

Ett bland de bedrövligaste kapitlen i statsmakternas lagstiftningsarbete på senare tider är bevisningslagens oavbrutna olycksöde. Sedan nya lagberedningen enligt uppdrag utarbetat förslag till lag angående bevisning inför rätta jämte därmed sammanhängande författningar samt högsta domstolen underkastat förslaget grundlagsenlig granskning, avläts proposition i ämnet till 1893 års riksdag. Frågan förföll då i anledning av andra kammarens avslag. År 1894 begärde emellertid riksdagen i anledning av väckta motioner, att förslag till lag om bevisning inför rätta måtte ånyo framläggas. En ny proposition kom därefter till 1897 års riksdag, men detta förslag rönt samma öde som det år 1893 framlagda förslaget.

Redan 1898 återkom riksdagen med en framställning om förbättrad lagstiftning rörande vittnesbevisning, varefter Kungl. Maj:t år 1902 återkom med en proposition om bevisningslag, vilken i stället för att såsom enligt de tidigare förslagen erhålla formen av en fristående lag införlivades med rättegångsbalken genom att inrymmas i dess 17 kapitel. Nu enade sig båda kamrarna om lagstiftningen såsom sådan. Alla voro överens om dess behövlighet särskilt för de många nyttiga föreskrifter den innehöll i sina detaljer. Emellertid uppstod en annan stötesten. Inom andra kammaren gjorde sig den synpunkten gällande, att den nya lagstiftningen icke borde genomföras annat än i samband med en sådan ändring i 23 kap. 2 § rättegångsbalken, att nämnden finge sig tillerkänd ökad befogenhet vid fällande av dom. Det ifrågasattes nämligen att då nu endast enhällig nämnd kan överrösta häradshövdingen skulle nämnden fälla domen när minst $\frac{3}{4}$ av densamma voro från häradshövdingen skiljaktiga och om en mening ense. Kamrarna stannade i olika meningar om denna sak och därpå strandade saken igen. Vid 1903 års riksdag återkom förslaget motionsvis men fick samma utgång i följd av att med lagen sammankopplades den förenämnda minimala utvidgningen av häradsnämndens befogenhet. Andra kammaren ansåg detta vara vida viktigare än själva lagen och första kammaren ansåg faran av ett sådant stadgande så stor, att den ej uppvägdes av gagnet av den så länge saknade lagstiftningen.

Ett ytterligare försök gjordes år 1905 att söka tillvarata de viktigaste bestämmelserna i förslaget, som avsågo att giva erforderliga föreskrifter i ämnen, där man nu till stor olägenhet saknar all lagstiftning. För detta

ändamål föreslogs en lag innefattande vissa bestämmelser om bevisning inför rätta, upptagande stadgandena om bestämmande av skadestånds belopp då skadans omfång ej är fullständigt utrett, om sakkunnige, om bevisning genom handlingar och om besiktning eller syn ävensom föreskrifterna om huru ed skall avläggas av person, som ej förstår svenska språket, av stum person och vissa bekännare av icke kristen troslära. Detta förslag avstyrktes av lagutskottet, varemot reservanter från båda kamrarna förordade till antagande dels en lag angående bestämmande av skadestånd i visst fall, dels en lag angående bevis genom sakkunnige och dels en lag angående skyldighet att inför rätta förete skriftlig handling jämte ett par följdförfattningar. Denna reservation antogs av första kammaren, men saken föll fortfarande i andra kammaren.

Vid 1907 års riksdag blev det av 1903 års lagutskott tillstyrkta förslaget motionsvis ånyo framlagt, men saken föll även nu på grund av kamrarnas olika uppfattning om behövligheten tillika av en utvidgad befogenhet för häradsnämnden. Vid detta tillfälle var det dock nära därhän att saken gått igenom, i det att omröstningen i tvistefrågan inom första kammaren gav 64 röster för avslag mot 56, vilka för den goda sakens skull ej hade något emot att gå andra kammaren till mötes.

För utnyttjande av denna ljusning väcktes 1908 av 12 jurister i andra kammaren en motion med hemställan att riksdagen ville antaga det i ämnet av lagutskottet vid 1907 års riksdag tillstyrkta lagförslaget. Däri ingick också den omtvistade ändringen uti 23 kap. 2 § rättegångsbalken rörande häradsnämndens befogenhet. Härom yttrade motionärerna följande: »För vår del inse vi, att en dylik utvidgning av nämndens befogenhet ej har något med bevisningslagen att skaffa och är för densamma betydelselös. Det saknas därför fog enligt vår mening för att sammankoppla dessa frågor. Men å andra sidan synes det oss uppenbart, att den ifrågasatta utvidgningen av nämndens befogenhet bör ur praktisk synpunkt ej kunna ingiva några som helst farhågor. Betydelsefullt är däremot att få gällande kraft åt huvudförslagets detaljbestämmelser. Avsaknaden därav gör, att en mängd parter årligen gå miste om sin rätt eller få övervinna stora svårigheter för att skaffa sig rättvisa». Enighet rådde även nu om behövligheten av en ny bevisningslag. Andra kammaren godkände också i huvudsak förslaget utan votering. Första kammaren kunde åter ej förlika sig med den ifrågasatta utvidgningen av häradsnämndens befogenhet samt fann det tveksamt huruvida förslaget i den avfattning, vari det framlagts, stode i överensstämmelse med de lagar som tillkommit under de senaste åren. Kammaren avslög därför förslaget med 68 röster mot 49. Frågan hade alltså även för den gången förfallit.

Nu fick frågan vila ända till år 1915. Den upptogs då åter genom en i andra kammaren väckt motion. I denna yttrades bl. a.: »Likafullt som förut kvarstår det stora behovet av den ifrågasatta lagstiftningen och avsak-

naden därav gör, såsom 1908 års motionärer uttryckte sig, att en mängd parter årligen gå miste om sin rätt eller få övervinna stora svårigheter för att skaffa sig rättvisa. Man kan också möjligen hoppas, att gammalt rättshaveri och ogrundade farhågor kunnat blekna bort och lämnat utrymme för ett mera fruktbart beaktande av själva huvudsaken. I likhet med den i 1908 års motion uttalade uppfattningen tror jag fortfarande det praktiskt taget vara tämligen betydelselöst om spörsmålet rörande nämndens befogenhet löses på sätt första eller andra kammaren tidigare hävdade. Men det måste i alla fall framhållas, att sammankopplingen mellan bevisningslagen och nämndens ifrågasatta vidgade befogenhet icke är av några verkliga sakförhållanden påkallad. Det rationellaste är därför, enligt motionärens mening, att nu släppa denna sak, helst som frågan om en ny domstolsorganisation ryckt oss närmare samt den så kallade fria bevisprövningen nu ännu mera blivit en verklighet genom domstolarnas praxis.»

Det hemställdes i motionen, att riksdagen ville antaga de om bevisning inför rätta och därmed sammanhängande ämnen uppgjorda, senast år 1908 för riksdagen framlagda författningsförslag, helst dock med uteslutande av den i 23 kap. 2 § rättegångsbalken ifrågasatta ändringen eller, om detta ej kunde bifallas, hos regeringen begära förslag i ämnet.

Lagutskottet avgav enhälligt följande utlåtande:

Det lagförslag rörande bevisning inför rätta och därmed sammanhängande ämnen, som motionären föreslår riksdagen till antagande, har vid så många tillfällen varit föremål för riksdagens prövning, att ett närmare ingående på dess detaljer synes utskottet obehövt. Rörande förslaget huvudfråga eller principen om den fria bevisprövningen torde densamma numera vara så gott som allmänt erkänd. Såsom förut blivit av utskottet vid olika tillfällen omförmält, har denna grundsats, vilkens riktighet redan erkänts av lagkommittén och äldre lagberedningen, blivit förordad såväl i det av nya lagberedningen utarbetade s. k. principbetänkandet som av förstärkta lagberedningen. Oaktat nu gällande bestämmelser i 17 kap. rättegångsbalken har dessutom den fria bevisprövningens grundsats i praxis gjort sig alltmer gällande vid domstolarna. Det torde till och med kunna sägas att förevarande lagförslag endast i ringa mån skulle bereda domaren en vidsträcktare myndighet i fråga om bevisprövningen, än han för närvarande faktiskt utövar. Dess egentliga betydelse ligger snarare däri, att det fullständigare reglerar de särskilda bevismedlen och dessutom fyller förefintliga luckor i lagstiftningen.

Utskottet finner sålunda, att ifrågavarande lagförslag innehåller bestämmelser, vilkas godkännande skulle innebära såväl ett önskvärt lagfästande av den vid sidan av nuvarande bestämmelser i ämnet uppkomna praxis som en synnerligen behövt komplettering av gällande processregler. Givetvis vore det av stor betydelse för rättskipningen, att en sådan lagstiftning snart komme till stånd. Densamma torde för övrigt vara väl ägnad att genomföras utan avvaktan på den stora rättegångsreform, som förberedes men vars förverkligande, enligt vad processkommissionens ordförande uttalat, icke torde vara att emotse förrän en ansevärd tidrymd förflutit. Det nu ifråga-

varande lagförslaget innehåller nämligen viktiga bestämmelser, som kunna förmodas i väsentliga delar blivit upptagna i en kommande processlag men på samma gång anknyta sig till gällande rätt, i vilken de äro avsedda att inpassas.

Utskottet anser sig också böra erinra därom, att det lagförslag, som motionären föreslår riksdagen till antagande, undergått noggrann granskning från sakkunnigt håll samt upprepade gånger godtagits av båda kamrarna. Det kunde vid sådant förhållande möjligen ifrågasättas, att, såsom motionären även alternativt föreslagit, riksdagen redan nu skulle för sin del antaga förslaget, sedan dess bestämmelser av lagutskottet översetts, eventuellt i samråd med vederbörande inom justitiedepartementet. Utskottet har dock icke ansett detta tillrådligt. I likhet med vad 1908 års lagutskott gjorde gällande synes det till en början utskottet tveksamt, huruvida förslaget i sin nuvarande avfattning i alla sina detaljer står i överensstämmelse med de lagar, som tillkommit under de senare åren. Det omfattande lagstiftningsarbete, som ägt rum sedan lagförslaget utarbetades och sist var föremål för en mera ingående granskning, kan möjligen vid en närmare undersökning giva anledning till att jämkningar behöva företagas såväl i en eller annan av bestämmelserna i förslaget som även i andra lagar och författningar, som efter nämnda tid utfärdats. En närmare undersökning härav synes utskottet böra överlämnas åt Kungl. Maj:ts försorg, och vågar utskottet härvid uttala den förhoppningen, att en dylik granskning måtte kunna verkställas utan större tidsutdräkt.

Såsom framgår av den redogörelse, utskottet ovan lämnat rörande behandlingen inom riksdagen av frågan om ändrade bestämmelser angående bevisning inför rätta och därmed sammanhängande ämnen, har emellertid denna fråga av andra kammaren förknippats med en utvidgning av häradsnämndens befogenhet, vilken utvidgning vid upprepade tillfällen av kammaren gjorts till villkor för antagandet av lagförslag i ämnet. Utskottet delar den uppfattning, som av lagutskottet år 1908 uttalats och varåt även motionären givit uttryck, att så nära samband icke finnes mellan dessa frågor, att de med nödvändighet böra samtidigt finna sin lösning. Lagfästandet av den fria bevisprövningens princip kan nämligen enligt utskottets åsikt icke i och för sig anses påkalla ändring i domares och nämnds inbördes ställning. Redan nu gäller, som ovan nämnts, i praxis den grundsats, som i 1 § i förslaget till lag om ändrad lydelse av 17 kap. rättegångsbalken fastslås, att rätten på grund av alla skäl och omständigheter, som till stöd för parternas uppgifter förekommit, skall pröva vad i målet bör hållas för sant. Förslaget har för övrigt, såsom motionären erinrat, bibehållit den gamla legala bevisteoriens av mången, åtminstone tillförne, värderade bestämmelse, att »två vittnen vare om det, vari de sammanstämma, fullt bevis», men tillagt, vad med synnerligt fog även nu i praxis iakttages, att denna regel ej gäller »där omständigheter förekomma, som förringa tillförlitligheten av deras (vittnenas) berättelse». Däremot är av goda skäl den oformliga och på det stora hela taget betydelselösa bestämmelsen borttagen, att ett vittne skall gälla som halvt bevis. Förslaget innehåller i övrigt bestämmelser, som torde hava stor betydelse därigenom, att de fullständigare reglera de särskilda bevismedlen och bilda en garanti mot att den fria bevisprövningen leder till godtycke.

Med vad sålunda anförts vill utskottet icke hava uttalat någon mening i frågan om en eventuell utsträckning av lekmannaelementets inflytande inom

häradsrätterna. Utskottet vill endast framhålla, att detta spörsmål icke kräver sin lösning i samband med den fråga som här närmast är föremål för behandling. Det står för utskottet fullt klart, att frågan, huruvida en utvidgning av nämndens befogenhet må under vissa förutsättningar äga rum, enligt sakens natur bör lösas i samband med den reform av domstolsorganisationen, som förberedes, och att avgörandet redan nu av denna fråga skulle innebära ett enligt utskottets mening olämpligt föregripande av processlagskommissionens arbete.

Vid den av utskottet förordade närmare granskningen skall måhända ock visa sig att vissa andra önskemål i fråga om en reform av bevisningslagstiftningen utöver dem, som tillgodosetts genom tidigare lagförslag, skulle redan nu kunna lämpligen tillgodoses.

Å andra sidan kan det tilläventyrs befinnas lämpligt att, såsom år 1905 även ifrågasattes, begränsa lagstiftningen till några särskilt viktiga spörsmål, detta oavsett den mening man kan hysa om angelägenheten att sammanbinda denna lagstiftning med en utvidgning av nämndens befogenhet. I sådant hänseende vill utskottet särskilt framhålla de bestämmelser, som i förslaget till bevisningslag innehållas rörande parts skyldighet att tillhandahålla handling, om bevisning genom sakkunnige samt om bestämmande av skadeståndsbelopp vid saknad av fullständig utredning rörande skadans omfattning. Behovet av lagbestämmelsernas fullständigande och modernisering i samtliga dessa punkter har för varje år med allt större styrka gjort sig gällande. Genom en lagstiftning på basis av förslaget i dessa delar skulle vår bevisrätt i mångt och mycket vinna i klarhet, fullständighet och stadga samt därutöver i vissa punkter erhålla en tidsenlig utveckling, som endast på lagstiftningsvägen står att ernå.

På grund av det anförda får utskottet hemställa: att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t att — i ändamål att för tiden intill dess ny allmän rättegångsordning kan komma till stånd i görligaste mån avhjälpa bristen på tidsenliga stadganden rörande bevisning inför rätta — taga under övervägande, huruvida och i vad omfattning arbetet på en reform av bevisningslagstiftningen lämpligen bör återupptagas samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill övervägandet kan föranleda.

Detta utlåtande bifölls av första kammaren utan debatt och av andra kammaren utan opposition mot yrkandet men med en och annan modifikation i formuleringen av första och andra styckena av utskottets motivering.

Denna riksdagsskrivelse har sedan legat under många år i justitiedepartementet, ja utan att ens remitteras till processkommissionen. Den 30 december 1922 blev den till sist jämte en lika gammal och åsidosatt riksdagsskrivelse om taxor för vittneslöner avskriven från vidare behandling.

Det är oförklarligt, huru en så viktig fråga kunnat få behandlas på detta sätt. Anledningen till justitiedepartementets intresselöshet är mig icke bekant och möter nog svårigheter att uppdaga. Redan för över tre decennier sedan var man övertygad om behovet av en ny bevisningslag, och ändå har rättskipningen, trots de många bemödandena, under denna

långa tid till oöverskådlig skada för den rättssökande allmänheten nödgats undvara tillräckliga utvägar för att kunna bringa sanningen i dagen och få till stånd ett tillräckligt material, på vilket en rättvis dom kunnat byggas.

Detta tillstånd bör nu enligt många mening omsider upphöra. Den definitiva ombildningen av rättegångsväsendet ligger ännu i vida fältet och kan säkerligen ej på flera år hinna avgöras. Processkommissionens nu avgivna principbetänkande kommer icke att föreläggas innevarande riksdag och innan ur detta principbetänkande och mängden av resta invändningar mot detsamma till sistone kan framgå definitiva lagtexter, om vilka statsmakterna ena sig, måste åtgå lång tid. Under denna väntan är det då fortfarande angeläget att omedelbart få till stånd en ny bevisningslag till gagn för den lagliga rättskipningen i landet. Denna bevisningslag framhålles från de flesta håll såsom den viktigaste delen i processreformen, och om dess stora praktiska behövlighet råder fortfarande en ostridig mening. Materialet till denna lag ligger redan utarbetat i de tidigare regeringspropositionerna och processkommissionens betänkande. Enighet råder också i det stora hela därom, att de i dessa dokument uppdragna riktlinjerna för den nya bevisningslagen böra följas. Om en sådan lag nu antages, kan den sedan utan svårighet inpassas i en ny rättegångsbalk.

I mitt särskilda yttrande till Stockholms magistrats utlåtande till Svea hovrätt över processkommissionens betänkande uttalades såsom ett önskemål, att hovrätten inginge till regeringen med en sådan framställning som ovan ifrågasatts. Denna vädjan synes hovrätten dock ha lämnat obeaktad. Stockholms magistrat uttalade sig emellertid i sitt utlåtande om vikten av att erforderliga förbättringar av rättegångsväsendet genomfördes även på de partiella reformernas väg, och vid sammanträde den 13 januari 1928 enade sig samtliga närvarande magistratsmedlemmar om ett uttalande till förmån för omedelbart antagande av ny bevisningslag.

Det kunde hava sitt intresse att i detta sammanhang ingå på någon belysning av den legala bevisningsteorien och den fria bevisprövningen. Rättvisligen måste nämligen sägas, att den förra också hade förtjänster, begripliga för sin tid, samt att den senare liksom rättskipningen i sin helhet även har sina äventyr. Den fria bevisprövningen är nu emellertid, i den mån det låter sig göra, redan genomförd även i praktiken, och förekommandet av dess eventuella vådor har knappast varit föremål för allvarligt övervägande. Även processkommissionen iakttager i det stora hela tystnad på detta område. Bevisningslagen behövs emellertid i all synnerhet för att skapa och trygga nya materiella utvägar för sanningens uppbyggande.

Då materialet till den ifrågasatta lagstiftningen som sagt redan är ingående bearbetat bör utan svårighet kunna motses ett lagförslag till 1929 års riksdag.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t, utan avvaktan å en blivande allmän rättegångsreform, måtte snarast möjligt för riksdagen framlägga förslag till en ny bevisningslag.

Stockholm den 19 januari 1928.

Carl Lindhagen.

I förestående yrkande instämma:

<i>K. Schlyter.</i>	<i>Georg Bissmark.</i>	<i>William Linder.</i>
<i>K. von Geijer.</i>	<i>K. J. Ekman.</i>	<i>Axel Sundberg.</i>
<i>Th. Borell.</i>	<i>Georg Dahl.</i>	<i>John Karlsson.</i>
<i>J. W. Spens.</i>	<i>Martin Fehr.</i>	

